

Afrikai utazás

Részlet

Oskar Davičo

A fogolymadárhoz hasonló kétmotárosban Benisak gyémántkereskedő folytatta a válaszolgatást olyan kérdésekre, amelyeket senki sem tett fel. Nevetgélve fecsegett mellettem, és élenken túlzott kedvességgel ontotta az információkat azokról az államokról, amelyek fölött elrepültünk. Így némelyik rövid folyam széles torkolata fölött mesés mezőgazdasági lehetőségekről kezdett beszélni, amelyek az alattunk elterülő földeken, ma még moszkítókkal és sárgalázzal telt mocsarakban rejlenek.

— Ha egy rátermett ember koncessziót kapna és ezt alagsövezné és keresztül-kasul átszóné csatornákkal, megteremtené az Elefántcsont-, Rabszolga- és Aranypartból a világ gabonátárát — három-négy aratással évente.

Már a következő pillanatban meséi és konstruktív tervei elé futott.

— Az angolok előkészítették Sierra Leonet a függetlenségre. Azt beszélük, hogy meghagynak több politikai pártot. Ám a freetowni helyzet ismerői azt állítják, hogy közülük egyetlen párt sem foglalkozik politikával.

— Hát mivel?

— A vezetők gazdagításával, vagy más hasonlóval.

Szünet nélkül tovább szárnyalt:

— Libéria? Egyesek azt mondják, hogy ötszázezer lakosa van, mások szerint harmadfél millió. Ugyanis nem tudni pontosan, hány embert adott el rabszolgának. A második vagy a harmadik elnök-e a mai előtt, azt már elfelejtettem. De az USA-ból ideérkezvén, már az első is ugyanúgy kezdett viselkedni őslakos fekete testvéreivel szemben, mint ahogyan a gyapotültetvények fehér urai vele szemben viselkedtek Délen. Az ember általában ronda; érdekes, mi?

Ezután minden összefüggés nélkül:

— Azt mondja, hogy Ghanába megy? Kérem, látogassa meg Ga és Wa helységeket. Holmi ősi strip-teast fog látni, becsületszavamra! Anyaszült meztelen mindenki. Mihely ott egy kislány megszületik, átfúrják felső és alsó ajkát. Ezeket a lyukakat évről évre tágitják. Mire a lányok felnőnek, már nyolc centiméter átmérőjű könnyű korongot viselnek. A táguló ajkak gumiként veszik körül. Ha az ajak elszakad, megvarrják. Egyúttal ez minden ruhanemű, amit viselnek. Otthon leszedik ezeket a könnyű tányérocská-

kat, ajkuk rojtként csüng, és arra a hosszú bibircsókós bőrlebenyre emlékeztem, amely a pulyka fejről egészen honnan ered ez? A baj erőnyé alakításának klasszikus esete. Ezek a Ga-nyaka közepéig lóg. Azt kérdezi, és Wa-beli emberek kezdetben azért csúfították el így nőiket, a szépségük-ről híres lányokat, hogy megmentésük őket a rabszolgakereskedőktől, de később éppen az ilyen elcsúfított lányok tetszettek meg — nem a rabszolgakereskedőknek, hanem nekik, a Ga- és Wa-beli férfiaknak. Nem így van-e a szép és a rút fogalmával mindenütt a világon? A szépségnek, és minden másnak gyökere — a baj. Az ott lenni micsoda? Gumiültetvény. Fél Libéria Firestoneé. Nem hallott róla? A világ legnagyobb autógumi és más gumiárú termelője. Kiváló minőség. Mit mond? Nem a gumi, hanem a gyémántok érdeklők. Akkor éppen emberére akadt. Mindent tudok rólok.

Az előttem ülő prelátus hangosan kezdett imádkozni. *Fogoly-madarunkat* egy idő óta elkapta a szél, zuhanni, ágaskodni, rázkódni kezdett, a kedves fekete stewardess pedig megkérte az utasokat, köztözzék le magukat. Benisak nevetett:

— A gyémántok kavicsra hasonlítanak. Eldobná, ha véletlenül rábukanna.

A pap mind hangosabban imádkozott. Hangja túlharsogta a motorzúgást, és meggátolt abban, hogy bőbeszédű informátoromat halljam. Ezenkívül a hangos imádság mind jobban demoralizálta az útitársakat.

— Kérje meg — mondtam Benisaknak, hogy hagyja abba ezt a mennyei propagandát. Nincs értelme, hogy ilyen sportszerűtlenül kihasználja azt a körülményt, hogy mindannyian meg vagyunk kötözve, és senki sem távozhat a repülőgépből repülés közben.

Egy pillanatra felragyogott Benisak szeme, szeretete az ilyen illedelmes társalgást, és nagyon ünnepélyes kifejezéssel négyszögletes arcán, könnyvedén megkopogtatta a prelátus vállát, és patétikusan közölte vele szerény üzenetemet. Szórol szóra.

— Magamért és mindannyiukért imádkozom! — fordult felém a kövér prelátus felháborodottan és szörnülködő arccal, de túlságos hangos szóval ahhoz, hogy igazán felháborodott és elszörnvedt volna. Ismét nem válaszoltam közvetlenül.

— Mondja meg neki — fordultam Benisakhoz, aki nagy élvezetet talált ebben —, hogy legalább bennünket kíméljen. Imádkozzon magában és csak magáért, ha nincs okosabb dolga. Ellenkező esetben még nála is hangosabban felolvasom a *Kommunista Kiáltványt*, amely itt van vihar-kabátom bal zsebében.

— Beleegyezett! — mondta Benisak, aki ezt az üzenetemet is továbbította, hozzám pedig a békülékeny prelátusi választ: csendes beleegyezését a hidegháború megszüntetéséhez a *Fogoly-madárban*.

— Most pedig halljunk a gyémántokról! — mondtam Benisaknak. — Rajta!

Mintha a starter jelt adott volna az indulásra, a robbanékony és gyors Benisak menten nekilendült:

— A régi kiaknázási módon éppen elegendő százalékot vesztek, hogy más, korszerű módot keressenek és találjanak, amely a kék földből, szaknyelven szólva, az úgynevezett graviterből tökéletesen elkülönít minden ásványt. Guineában még azelőttől két magántársaság van, amely ezzel foglalkozik: a Soginex és a La Minière de Beyla. Most elég tetemes illetéket fizetnek az államnak. Az ellenőrzés nagyon szigorú, számukra és a magándigerek számára is, akik Kankan közelében az aluviáiumból, három vagy négy méternyire a föld alól bányásszák az értékes kavicsokat. Kongóban éppen úgy bányásszák, mint a szenet, kétszáz méterre is a föld alatt. A gyémánt azonban rendszerint a felszínen van. Legalábbis ott, ahol éppen a legtöbb akad belőle. Csodálatos dolog. Ghanában sárgás, Sierra Leoneban zöldeskék, az Elefántcsontparton és Guineában — fehér. Befelezem, azaz kiábrándítottam önt. Egvéten érdekes történetet sem tudok: nem csempésznek gyémántot. Tilos. Sohasem öltek meg senkit gyémánt miatt. Büntetendő.

— Hát a kankani tőzsde?

— Hallott róla? Mi mindenről nem hallott! — gúnyolódott gyorsan, és még gyorsabban folytatta. — A *Hotel de la Garre*-ban, a francia hálóköcsitársaság most államosított egykori szállodáiban huszonkét szobában különféle állami vagy magán felvásárló vállalat huszonkét irodája van. Mindannyian hét százalék adót fizetnek az államnak az export forgalomra.

— Hogyan ellenőrzi ezt?

— Képtelenség csinálni, becsületszavamra. A digerek egytől egyig gúneaiak, szobáról szobára mennek, és felkínálják a gyémántot. Az köti meg az üzletet, aki a huszonkettő közül a legjobb árat kínálja. A diger azonban nem léphet a szállodába mindaddig, amíg előzetesen nem jelentett be mindent, amit kibányászott. Ön is láthatja, hogy ez korrekt dolog, csálás kizárva.

— Egyik-másik afrikai azt mesélte nekem, hogy a digerek nem mindig jelentenek be éppen mindent, amit kiástak.

— Olykor kikutatják őket. Egyébként az állam emberei megátalkodott hazafiak.

— Igen, amíg közönséges köről van szó. De ha kivételesen nagy a kő?

Benisak elmosolyodott.

— Mi történik akkor? — kérdezte tőlem.

— Akkor elmennek Freetownba — mondtam taláalomra —, igen, a diger odaviszi a kivételesen nagy értékű gyémántot. Hiszen ön mondta, hogy Sierra Leone évente harminchatmillió dollár értékű gyémántot szállít külföldre, és ezt nagyjából a zugtőzsdén bányásszák.

— Azt hiszi? — Elnevette magát, és szeme gúnyosan villant. — Aki azt állítja, hogy tudja, mi történik a zugtőzsdén, de nem ezzel foglalkozik — amit az a tény is bizonyít, hogy olyan dolgokról beszél, amelyekről hangosan nem szólnak —, az nem tudja, hogy mi a *contradictio in adjecto*. Önnek kétségtelenül van képzelőereje, pedig nem gyerek, nem néger, se nem Simenon, sem Agatha Christie, a két legkedvesebb íróm. Szereti őket? Ha a kankani szupernyomoruságos *Hotel de la Garre*-ban valaki látatlanban meg is egyezik egy ilyen ultrakarát nagyságú kő áráról, azt hiszi ön, hogy a diger olyan könnyen kaphat útlevelet, hogy a vevővel együtt Freetownba menjen?

— Ha nem tudnám, hogy a diplomáciai posta sérthetetlen, és a diplomáciai futárok az immunitást biztosító útlevél birtokában leveleken kívül más egyebet is visznek, ajánléktól megrendelt holmiig, ha nem tudnám azt is, hogy Afrikában milyen könnyű átlépni a határokat, akkor nem hittem volna el, amikor erről meséltek, hogy valószínű és lehetséges is mindaz, amit elmondtak. Én

magam is csak úgy átléptem a határt.

— Sportból?

— Hogy meggyőzzem önt és az önhez hasonlókat: nem ebben van a probléma. És nem amabban.

— Különböző emberek vannak közöttünk. Én azokhoz tartozom, akik gyakrabban mossák a kezüket képletesen, mint a valóságban. Szegény ember vagyok, egyszóval állami tisztviselő. És ha tudni akarja éppen olyasminek jötem a nyomára, ami az ön képzelődésére hasonlít. Maradjon köztünk: éppen abban járok, hogy elrontsam egy belgának az üzletét. A disznónak!

Egy ideig hallgatott. A stewardess rágógumit kínált. Benisak kettőt vett, majd így szólt:

— A fizetésemből élek, uram. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy már a hónap ötödikén nincs pénzem. De akarja-e, hogy elmondjam, hogyan változtatják a bajt erénnyé másképpen, nem úgy mint Ga-ban és Wa-ban.

Nem várta meg, hogy megmondjam, akarom-e vagy nem, hanem így folytatta:

— A Diamond Corporation, amely a világ briliánstermelésének kilencven százalékát szolgáltatja és árusítja, Belgium náci-monarchista megszállása után felhívta az összes specialista munkásokat is, hogy menjenek át Londonba. Elég sokan voltunk olyanok, akiket később Londonból Palesztinába szállítottak. Hogy ne szaporítsam a szót: az izraeli gyémántiparban ma több mint négyezer-ötszáz magas képzettségű szakember dolgozik. 1965-ig tízezer szakember lesz ott. Ez azt jelenti, hogy a második helvről az élre kell tornótni. Így van ez. Elsők leszünk Belgium előtt! Le a disznó belga monopóliummal, le vele!

— Ön is prolumumbista, hogy ennyire gyűlöli a belga monopóliumokat? — kérdeztem.

— Micsoda? Prolum? Ó, dehogya! A politika nem érdek. De esküszöm, hogy a belgák lehetetlen alakok mint üzleti partnerek. Emelik az árakat, vagy akár veszteséggel is eladnak, csak hogy lerázzanak bennünket. Az ostobák! Ahelyett, hogy szépen megegyeznénk. De most majd meglátják, hogy a kővér Benisak milyen patkányt dug a zsebükbe!

Leszállunk az abidzsáni repülőtérre. Éjszaka van. Az Elefántcsontparti embernek igaza volt: az első pillan-

tásra látszik, hogy ebben az országban franciák parancsolnak, az afrikaiak csak végrehajtják a parancsokat.

A repülőgépből kiszállva Benisak velem együtt átmeneti bárcát kapott, amely éppen úgy, mint nekem, neki sem adott jogot arra, hogy elhagyja a repülőteret. Azt mondta, rendeljek az ő részére is kávé, és elment a W. C.-re. Még fél órával később sem volt sehol. A repülőgépben azonban egy másik ember ült mellettem. Más-milyen. Kicsi és sovány. Nem expanzív. Nem beszédes. Három órával később, amikor már leereszkedtünk Accrában, csak ennyit mondott:

— Benisak vagyok. Köszönöm a kellemes szórakozást!

— Testvérek! — gondolom. — És mennyire különbözök!

Tegnapelőtt táviratoztam már egy év óta Accrában lakó barátomnak, hogy a *Hotel Ambassadeur*ben foglaljon szobát részemre. Azt hittem, a repülőterre is kijön elébem. Nem jött ki. Itt tizenegy órakor bizonyára már alusznak — próbáltam igazolni. Lehetséges, hogy itt mindig kettesben alusznak és a nő nem engedte meg neki, hogy olyan későn holmi ismerőseért menjen.

Azonban az *Ambassadeur*ban senki sem foglalt szobát részemre. Három szállodába telefonáltam. Sehol egy ágy, sehol egy fekvőhely, minden foglalt. Előveszem utolsó shillingemet, és a telefonautomatába dobom.

— Igen — mondta a *Hotel Ridgway* éjszakai portása —, van még egy egyágyas szobánk. Ha tíz percen belül ideér, fenntartom az ön részére.

— Egészen az *Ambassadeur*ban vagyok, feltétlenül tíz percnél többre lesz szükségem.

— Kocsival nem kell több. Fogadjunk?

A sofőr beleegyezett, hogy másnapig vár a viteldíjra és a borralalóra. Mindenesetre felírta noteszébe a nevemet, útlevelem számát és nemzetiségemet.

A *Hotel Ridgway* harmadrendű szálloda; azt mondják, ha nincs eső, a harmadrendű is jó.

Egyébként az első pillanatra nem is látszott rossznak. Nem volt valami tiszta, de híres Westinghouse márkájú airconditionerrel volt felszerelve.

A szerkezet el volt rongva.

A szobáknak ablaka volt. Nagy ablaka.

Igaz, hogy a buja növényzettel teli világítóudvarra nyílt.

De az ablakon nem volt üveg. Valaki nemrég betörhette. A szobalányok még nem fedezték fel. Egyébként megjavították volna. Mert Accra gazdag városnak látszik. Legalábbis az első pillanatban.

Igaz ugyan — már amennyire láthattam —, a járda itt sincs kikövezve, de az utcák szélesek, tágasak, és sehol sincsenek — legalábbis az eddigi vezető úton — büdös szegénynegyedek; ellenkezőleg, mindenütt csupa zöldbeborult kertes ház. Tudtam, hogy Ghana gazdag, Accra pedig rendezett.

Az ágy fölött szerencsére ott voltak a moskitóhálók kifeszítésére szolgáló drótok. Keresem a hálót.

Nincs. Talán mosásban van — gondolom magamban, és felhajtom a takarót.

Nem valami tiszta a takaró, amit felhajtok. Viszont a piszkos takaró alatt egyetlen — sem felső, sem alsó — lepedő sincs. Csak szörnyen zsírfoltos és piszkos derékalj.

A piszkos derékalj és a tisztátlan hotelszoba kényelmetlenebbnek rémlik a gazdag városban, mint egy tehergépkocsi olajjal bekent és porlepete deszkapadlója a dszungeiben.

Nagyon fáradt voltam. Le a komforttal, le vele! — ahogyan az elcserélt Benisak mondta Abidzsánban.

Tehát ololtam a lámpát: mnemotechnikai kísérlet, hogy nem látván többé, elfelejtsem, milyen piszkos a derékalj, amelyre fekszem.

Lefekszem anélkül, hogy ezt elfelejténém. Behunyom a szemem, és újabb erőfeszítést teszek, hogy ezt a szennyet kitöröljem az emlékezetemből. Úgy látszik, sikerült. Mert távoli repülőgépmotor-zúgás vonta magára figyelmemet.

Száll a repülőgép. Én is benne vagyok, a fecsegő Benisak mellett. Továbbra is mcsél. — Micsoda testvér! — Arról igyekszik meggyőzni, hogy ő az a másik, az a hallgatag Benisak. Erre a repülőgép rám kezd zuhanni.

Megrázkodom. Rám? Közben én is benne vagyok? Hogy lehet ez? Éppen úgy, mint ahogy a fecsegő Benisak hallgataggá változott.

— Nem! — nevetett Benisak. — Mi fehérek mindannyian egyenlőek vagyunk a feketékkel, mint ahogyan ők

is egyenlőek velünk. Ennyi az egész. Érti?

Ó, csodák és fehér gyémánttözsdek százada! Ó, te tojásfejű hallgató, ó, te kockafejű fecsegő! A repülőgépek dühösen zúgva lecsaptak rám.

„Mi közöd hozzá!” — csíptek belém leereszkedvén abidzsáni jobb kezemre. Homlokomra. Meztelen nyakamra. „Mi közöd hozzá!” rontottak rám tüikkel és lándzsáikkal. „Én lelkiismeretes ember vagyok!” — kiáltott a fecsegő. „Ő is lelkiismeretes ember!” — mutatott a hallgatóra. „A gyémántbransban mindannyian tisztességesek és becsületesek vagyunk!” A szúrásoktól megdagadva arra kértem, hogy kíméljen meg. „Benisak úr, még álmomban sem gondoltam arra, hogy kicsempészte magát Abidzsánban, és az ön útlevelével és menetjegyével egy másik ember érkezett a repülőgépen Accrába.”

„Hazudsz, hogy nem gondoltál erre, ismerem én az ilyen kópékat!” És mint egy karmester, beintett a kezével. A zúgás elviselhetetlen. Kinyitom a szemem. Behunyom. Kinyitom: szűnyogok. Rémülten felugrok.

Villámlik. Egyszer. Majd rögtön másodszer, harmadszor, tizedszer. Néhány villám egyszerre villan fel.

A rövidebb vagy hosszabb időközben felvillanó villámok — akár utolérték egymást, akár nem — sápadt viaszfényűvé változtatták az eget. Dermedtté a rémülettől. Zavardottá ebben a dermedtségben, amelyből ezek a narancsszínű festett lángnyelvek úgy villantak föl, mint két-ségbeesett morze-vészjelek.

Ejfé! van. Ismerem a morzejeleket. Megpróbálok értelmet adni a villámjeleknek, megpróbálok elolvasni a villámokat.

Később még jegyezgetni is kezdem ezeket a nyílt égi vészjeleket.

Betűk, nem szavak.

Betűk, amelyek egyetlen szót sem alkotnak. Legalábbis valamelyik olyan nyelven, amelyen én beszélek.

Valamelyik rejtjelző talán eligazodott volna, és ezekkel a betűkkel kombinálgatva megtalálta volna a kulcsot, amellyel megfejtheti őket. Vagy akár költő, nem kell éppen rejtjelzőnek lennie. A költőnek talán elég volna ez az ötlet, hogy megihlesse.

De ma éjjel csak újságíró akartam lenni. E jelbeszédés tűzijáték alatt önmagammal elégedetlenül, megelégedtem azzal, hogy megállapítsam: a

nyelvzavar régebben, még a Föd előtt terjedt el az égen. De mi az, amit az ég közölni akar velem? Lehetséges-e, hogy egyenként, vagyis babiloni módon sorakoztatja a felvillanó betűket, felülről lefelé szóló érthetetlen és értelmetlen üzenetté? Vagy pedig ez talán elkésett válasz, de válasz, a prelátus félbeszakított imádságos adására a *Fogolyvadár*ból? Ebben az esetben a villámok morzeje segítségével, messés elektromos energiafogyasztással, az ég csak egyet közöl:

„Ne locsogj, tisztelendő!”

Igazán locsogott.

Nem. Zuhogott.

Zuhogott? A világ minden folyója ezernyi ezer Niagarával zúdult a földre.

Vajon ezt akarták-e mondani morze-kisülésükkel a kirobbanó vonaglásukban véres gilisztákhoz hasonló, valószínűleg el nem kötelezett villámok?

Szünet nélkül, akadály nélkül ömlöttek az elszabadult vizek, felborult minden városi vízvezeték tartálya, tavak és tengerek omlottak. A pusztá udvaron dagadozni kezdtek az óriáslevelű pálmák. Szabad szemmel lát szott, hogyan duzzad meg egyik-másik túltengő óriási bogáncs, hogyan nyálasodik el az a szintelen, elhízott virág, hogyan nyúlnak meg és hogyan nyúlnak ki a nyálkás, csúszós liánok. Minden felfúvódott, növekedett, szélesedett és hangosan szuszogva széndioxidot bocsátott ki magából. A növényzet felfoghatatlanul szörnyű extázisban hörgött, ami megsemmisítő örületében egyesített villámot, eget, vízözönt és növényt.

Az ember ellen.

Éreztem, hogy undorodni kezdek ettől az egész mértéktelen mértéktelenkedéstől, a nehéz, kajla nagy levéltől, ettől az óriási virágtól, ezektől az ormányszerű tekervényektől, ettől a túlzástól, az erők esztelen pazarlásától. Amelyek csak megszelídítve szolgálják az életet.

A meghosszabbított másodpercek és a rövid időtartam alatt moszkítókat töltötték meg a szobát, amely egyébként is fülledt volt; nélkülük is a megfulladásig zsúfolt volt.

Az özönvíz, amely derékszőgben zúdulva a földre, át kezdett ömleni a kertnél egy lépcsőfokkal magasabb küszöbön, semmi jót, egy csöpp felüdülést sem hozott. A levegő továbbra is csak fülledt, a bőr parafinosan pórustalan, a test kívül és belül izzadt

— a tüdő azonban sehogyan sem te-
lik meg levegővel, a szív sohasem te-
lik meg vérrrel. És nem csoda, hogy
olyan törődötten fáradtak az izmok,
hogy lusták a mozdulatok, lomhák az
érzések, mint az örök ismétlődés szo-
morúsága.

Akkor kialudt a világosság. Ugyan-
abban a pillanatban a villámok, az
egyszerre felborult és leszakadt égről,
erőtlen rándulással ahhoz a ponthoz
közeledtek, ahonnan néztem őket. Az
volt az érzésem, hogy most már be-
jönnek a szobámba, a szúnyograjok-
kal együtt, és valamilyen mérges, apró
hangyarajokkal együtt, amelyekkel
nagy rovarok özönlöttek be, kétségbe-
esetten. És mindez — hangyák, mosz-
kitók, pókok, szikrázó villámok —,
mindez támadóan berontott a szobába,
körülöttem forgolódt, körülzaglá-
szott, megtapogatott, nyaldosott, szur-
kált, befröcskölt, gyötört.

A zápor sokáig nem engedte, hogy
a sötétségben egyébként növekvő
nyugtalanág felüsse a fejét. Lesúj-
totta a villámcsapások és dobok tam-
tamjainak mind gyakoribb sortüze.

A kettős mennyezet lesonitjának
résében egyszerre egy óriásnál is na-
gyobb trópusi gyík szeme bukkant fel.
Hol vagyok? Szállodában?

Nem. Ez nem szálloda, ez állatkert,
ez boszorkányszombatja minden bé-
kétlen és vérszopó bogárnak, csúszó-
mászónak és tekergő villámnak, ame-
lyek teljesen elleptek, ez korzója
minden halálnak, amelyek bármikor,
akár csak egy pillanatra is, meg-
haraptak és kikezdték egy emberi
szívet.

Sokáig tartott a folyómedreknek ez
a felborulása, a tengerek tavának ez
a kiömlése, a földnek ez az elárasztá-
sa milliányi tonna édeskesen sós, az
áhitott felfrissüléstől megfosztott nagy
esővel.

Hirtelen megszűnt az egész. Csak
gyerekekölnyi cseppek szakadtak le
még egy ideig, még sokáig a levelek-
ről, a kinyúló ereszről, a bádogtetőről.
Dobolva, sóhajtvá, fogcsikorgatva,
szurkálva.

Nem aludtam el mindaddig, amíg
másfél órával virradat előtt ki-
hunytak a csillagok és egészen elsöté-
títették az eget, mintha csak most, az
átlátszatlanág padlóját ért harmadik
rúgás után kellene megkezdődnie az
előadásnak.

Ébren maradtam volna, ha a villá-
mok még vívódnak egy ideig, utolsó
haldokló vagy nem haldokló fellobba-
násokkal, amelyektől az égbolt, maga
is haldokolva, megvonaolt. Időnként
még mindig feltárta összeszabdalt,
vérszegény méhét.

Kimerültem.

Mégseim fekszem le, ha a központ
rögtön, az első villámsorozat leadása
után nem kapcsolja ki a világosságot.
Írok. Vagy olvasok. De mit tehettem
ebben a totális sötétségben, ebben a
feszült és riadt várakozásban, hogy
felmenjen a függöny, amely nem ment
fel? Nem sikerült elaludnom úgy,
ahogy többé-kevésbé minden színházi
előadáson elalszom. Az értelmetlenül
túlzott és zajos és üres trópusi esőnek
ez a tolakodó színpadiassága sem ért
véget idejében, éppenúgy, mint színpa-
diassága sem, minden felmondásban
levő szuperszakértő felelős mennyei
író, rendező, színész, technikus, kriti-
kus és egyéb ellenére. Megduzzadt
bőrömről a véremtől elnehezült mosz-
kitók az asztalra zúdultak. A hálás
vérszopó karzati közönség egyik része?
A sötétség a kakasok ellenére is még
mindig sötétebb és piszkosabb volt,
mint a derékalj. Minden megnyugo-
dott.

Én is.

Pontosan hét óra tizenhét perckor
beköszöntött a nappal, hét óra húsz
perckor pedig kopogtatás nélkül be-
nyitott a szobainas, és langyos teát
hozott egy csészében, amelynek perem-
én finom és nagyon vékony petró-
leumos, zsíros bevonat csillogott a
szívárvány minden színében. Nem
iszom meg — így, eleinte. Azután, az
undort legyőzve — az utolsó csöppig.

Egészen összetörve borotválkozni
kezdtem. A szappan kicsúszik szappa-
nos kezemből, és a sarokba gurul.
Most, ebben a már csuromvizésre iz-
zasztó hőségben nehezebbemre esett
felemelni a szappant, mint nyolcvan
kilót felvinni az ötödik emeletre Beo-
grádban, ahol most hűvös idő van.
Olthatatlan vágyat éreztem hólabdá-
zásra, vacogásra, óra és kosavára,
helybentopogásra, amellyel a fagytól
besűrűsödött vért kergetjük, hogy
könnyebben keresztülfolyjon a haj-
szálereken.

Lemegyek reggelizni. A mérges pin-
cér megrökönnyödésére visszautasítom
az angol reggelit, a tojásos szalonnát
és kakaót (amelyet olcsó nyersanyag-
ként exportáltak, és drága készáru-

ként, angol bádócsomagolásban importáltak). Asztalom mellett együtt reggelizik rövid nadrágban a puflók, pirospozsgás, bodorított hajjú nyugat-németországi pilóta és csikos fekete öltönyben, fehér ingben és nyakkendőben a kövér brit, aki tegnap este, amikor a szállodába érkeztem, olyan nagyon igyekezett a sváb szobájába jutni, az pedig úgy tett, mintha nem értené, hogy miért. A nehéz, döglött hal tekintetű, röviden, gonoszul és rosszindulatúan lézengő, puffadt angol időnként most is megfogja a pilóta kezét, miközben a pilóta gretcheni szeméremmel nézve halványlila színű krémszerű folyadékkal telt csészéjébe, a száját csücsörítve folyton beszívja megdagadt felső ajkának jobb szélét.

A sarokban éppen most fejezi be reggelijét vagy tizenöt nem feltűnő, egészen semleges tekintetű, szerényen viselkedő orosz. Minden pillanatban értük jöhet az autóbusz. Szakemberek.

Köztük és közöttem egy megvénült, vonribbentropi fej, de vörösseszőke és dúsan szeplős. Ez a vonribbentropált, félresikerült ember és minden jel szerint az ő, kissé már megecetesedett és savanyú tekintetű leánya, úgy tesznek, mintha nagyon szenvednének a nagy előkelőségtől, amit valami nagyon elszomorító és szívzaggató dolognak tekintenek, és állandóan nem annyira megvetően felfuvalkodott, mint inkább szomorú és vigasztalhatatlan tekinteteket vetnek a többiekre az étteremben. Közben a két vater-tochteri előkelősködő úgy eszik, mintha nem volna étvágya, alig nyitván ki a száját. Az a bizonytalan meggyőződésem támadt, hogy szájuk sarkát bekenték timsóval, és utána vékony fonállal összefércelték. Legalábbis úgy rémlik, amíg isznak vagy beszélnek. Időnként mégis megfelelkeznek magukról evés közben, és akkorára tárták szájukat, mint két villamosszín, hogy bekapják a Schinken-Butterbrot mit Spiegeleierdrickedrackbekotet karéjról leejtett falatot.

— Mahlzeit — szól oda a pilóta, aki rövidnadrágosan riszálkodva elmegy mellettük, a brit pedig még az étteremben marad, hogy kifizesse a számlát. Erre a nemzeti üdvözlésre a vonribbentropált fater ültében összeveri szandálját az asztal alatt, és meghajtja fejét, mintha valaki valami kemény tárggyal merev nyakszirtjére szózott volna egyet.

Miközben később, egy telefonbeszélgetés után, a portásfülke előtt a hallban barátomra várahoztam, fogait piszkálgatva kijött az étteremből az előkelő német, és amolyan testesen, pettyesbőrűen, háta mögött megsavanyodott leányával, egy „Good morning”-gal üdvözölte a „fekete portást”, mire a sötétbőrű kondri közömbösen, illedelmesen így válaszolt: „By, Mr. Müller!”

Mintha a portás azért is kapná a fizetését, hogy mindenkinek a kívánságát kielégítse.

Az enyémet is.

— Yes, mister, mister Müller már régóta itt él! Azt mondják, már tizenöt éve. Yes, mister, nagy ananász-ültetvénye van. Nagyon nagy ültetvénye, mert a legnagyobb angol cégekkel dolgozik. Nagy folyószámlája van a bankban. Nem, mister, nincs egyedül. Felesége és leánya van. Most mindent eladott. Az ültetvényt. Vesztéssel. Azt mondja, elköltözik. Argentínába. Jamaicára. Yes, mister, ő maga sem tudja pontosan, hova. Egy este valamivel többet ivott a szobájában, lejött telefonálni, és itt a pultnál tovább ivott velem. A vendégek már mind lefeküdtek, ő sokáig elbeszélgetett velem, és azt mondta, hogy itt Accrában, és Ghanában mindenütt, nagyon sok az izraelita, yes, mister, és ez nagy szegény, az ember léptenyomon beléjük ütközik, és nemrég, amikor legutóbb Accrába jött, egy izraelita megszólította a *Hotel Ambassadeur*ben, és nagyon arcátlanul kérdezett valamit tőle, yes, mister, arcátlanul, ezt pedig ő senkinek sem engedi meg, mert ő nem akárcsi, ő béketűrő ember, nem bánt senkit, hát mit akarnak tőle, ő üzletember, mint bárki más, és mi okuk van nekik őt nyugtalanítani, yes, mister, mi okuk van mások dolgaiba beleütni vastag és görbe orrukát, de ő most elköltözik, yes, mister, és nem törődik semmivel, ő csak a legjobbakat kívánta Ghanának, meg a bennszülötteknek, ő igazságos és emberséges volt ültetvényein a munkásaihoz, néha szigorú is, de semmi sem megy szigor nélkül, yes, mister, a négerék olyanok, akár a gyerekek, bocsánatot kérek, azt hiszi Ön, olyanok vagyunk, mint a gyerekek?

— Nem! — válaszoltam. Ő a telefonkagyló után nyúl.

— Önt keresik.

Barátom újra felhívott, és közölte, hogy váratlanul halaszthatatlan megbeszélése van, de fél óra múlva értem jön.

És nem takarékoskodott a jótanácsokkal, hogy megvigasztaljon.

— Nem érdemes haragudni ilyen csekélységért. Mi az egy fél óra? Éppen csak annyi, hogy nyugodtan elolvashatod az újságot.

Még amíg a portás mister Müllerről mesélt, akit minden jel szerint sokkal jobban aggasztott Eichmann sorsa, mint amennyire az normális egy volt nemeszestától, akinek talán kiadta magát (vagy tévedek? a volt gyarmatokon nemrég az ilyen múlt talán még ajánlólevélnek is számított?), egy ifjú jött be tarka ingben a Blue Jeans fölött, széles, kissé kancsal, szabálytalan és olyan tejeskávészín arccal, mint amilyen gyakran az észak-amerikai négerek színe, leült a közelben egy fonott székbe, a fonott asztalról elvette és kinyitotta az újságot. Kezében tartotta, de nem olvasta. Ő is nyugtalanodik? Nem csodálkoztam: olykor érvényes a szériaelmélet. De vajon őt mi bántja? Hiszen ő legalább nem volt eszeszista? Még egyszer szemügyre veszem: bal arcán a bőrnél sötétebb, ütéstől eredő folt van, alatta pedig behegedt, mély karmolás, amely seb is lehetett.

Mihelyt melléültem az üres székbe, és felvettem az illusztrált *Drum* második számát (ez a címe az első ghanai képeslapnak, amely kiállításával, szerkesztési és tálalási módjával holmi szegényesebb és kevésbé látványos *Life*-ra vagy *Matchra* hasonlít), ő, az *Evening News*-szal a kezében, mozdulatlanul nézve, mintha vak lenne, hangosan beszélni kezdett, azon az egyenletes orrhangon, és érzéstelenül, ahogyan a detektívek és gengszterek beszélnek a középszerűen rossz *Made in Hollywood* filmekben. Hadarva beszélt, és egy olyan slangen, amelyet nem értettem egészen, miközben olyan kifejezéseket használt, amelyeket még sehol sem hallottam. Am a vallomása pontosan úgy kezdődött, ahogyan az ilyen vallomások kezdődni szoktak:

— Huszonhat nappal ezelőtt Brazáville-től mintegy negyven mérföldnyire a repülőtéren megöltem egy frechmant. Az Air Force-nál dolgoztam, és festvérem, akit most várok, hogy Statesbe vigyen, még mindig az Air Force-nál dolgozik, és biztosan ott is fog dolgozni haláláig, ha nem

bocsátják el előbb, de nem fogják elbocsátani: nyugodt a vérmersektele, és a *meteo-service*-ben dolgozik, ahol mindenkinek jók az idegei. Az én jobom jó volt: rádiós voltam. Tetszik tudni, információk vétele és továbbítása — a fejem sem fáj tőle, még akkor sem, ha az ágyban csak úgy szikrázik minden a neuralgiától. Nem keresnék jobb munkát, mégha mostantól fogva mindörökké ezt kellene csinálnom, nem is Kongóban, hanem a fenével srégvizavi, yes. Ahogy mondom, sokáig így is maradt volna, ha nem jön az az átkozott frechman, az, aki — mint már mondtam — halott, habár nem is egészen halt meg, még a kórházban van, csak alaposan megjárta. Yes, mister, ő kezdte, de még mielőtt aznap délután elkezdte volna, vörösbort iddogálva, szeretett a bőröm színéről beszélni. Yes, mister, én nem mondom, hogy nem vagyok az, ami vagyok, de ha közönséges, lusta nigger, piszkos és büdös nigger vagyok, én is azt mondom, hogy néger vagyok, és nem mutatkozok be hamisan, azt állítván, hogy én vagyok a Mr. Atlantic, ugye? Nos, ő szerette a bőröm színét ócsárolni, és azt hitte, hogy csak az ő bőrének a színe szép. Jól tudom, hogy mindenki jó véleményen van önmagáról. Ez nem is baj. Az a baj, hogy azon a kritikus napomon a moszkvai vörösök újabb szputnyikot löttek ki a világűrbe. Jól van, én ember vagyok, oké, a politika egyáltalán nem érdek, oké, én pénzért végzem a munkámat, oké, és nem törődöm semmivel, ha van mit ennem, mit felvennem, és elegendő pénzem van, hogy kifizessek minden havi részletet, és valamit félre is tegyek, mint ahogy volt is, és ezért nem is csoda, hogy a politika egyáltalán nem érdek, de a szputnyik, mondja csak, kérem szépen, hát a szputnyik — az politika? Persze hogy nem. Hanem a szputnyik — technika. A technikáról pedig mindenkinek joga van azt gondolni, amit akar. Még is mondtam, hogy mit gondolok, azt, hogy ez a szputnyik, ha már megkérdezte tőlem, hogy micsoda, és amennyire fekete szemmel felfoghatom, valóban egyszerű technikai dolog. Valaki azt mondhatná, hogy nem úgy van, és én nem haragszom meg érte. A frechman mindig haragudott és sértegetett — csak próbáld nem azt gondolni, amit ő. Az volt a baj, hogy ezt nem mindig tudtam kitalálni. Néha nem is akar-

tam. Olykor viszont megtörtént, hogy először ő kérdezte meg: „Te fekete ördög, mi a véleményed a szputnyikról?” És ha mondtam, hogy mi a véleményem, ő mindjárt rávágta, hogy vörös ördög vagyok. Yes, én tudom, hogy mi vagyok, és tudom, hogy munkámon kívül semmihez semmi közöm. Mindenkinék meg kell engedni, hogy meglegyen az ilyen vagy olyan véleménye, és meg kell engedni, hogy ezt a véleményét megmondja. Engem egyébként néha senkinek a véleménye sem érdekel, még a saját véleményem sem, az a fő, hogy — ha van — megtartsd a jó jobot. Nekem pedig volt jó jobom. Most már nincs többé. A frenchman miatt, aki még a kórházban fekszik holtan, vagy ami még ennél is rosszabb, aki még nem egészen halott, de meg kell halnia. Még mindig csodálkozom, hogyan maradt életben, amikor a nagy erővel hajított késsel úgy nyakon találtam. Yes, mister, így történt, én nem szeretek hazudni, még akkor sem, ha az néha hasznosabb is számomra, hogy megkerüljem az igazságot, ami ebben az esetben nem is volna nehéz: kettőnkön kívül senki harmadik nem volt ott, hogy tanúskodjon arról, mi történt, a kés pedig, amelyet estemben rádobtam, a beszélőképességét is elvette, így hát azóta, mind a mai napig, ki sem nyitotta a száját. Én azonban elmondtam az igazat a bírónak is és neked is, és örülök, hogy megmondtam, bár sajnálom, hogy elvesztettem a munkahelyemet, mert olyan nagyon finom munka volt. Így volt ez éppen aznap is, amikor kitért a balhé. Akkor mondtad nekem azt, hogy vörös ördög, és azt is, hogy átkozott fekete vörösbarát vagyok és disznó vagyok. Szídalmazott, de én hagytam, hadj beszéljen. Hiszen a saját véleményét mondja, nem az enyémet. Mit érdekel engem, hogy helyeslem-e, amit mond, vagy sem. Yes, mister, fekete szent igazság, hogy az ebédnél több bort és konyakot ivott, mint máskor, és nagyon meleg is volt a szobánkban, legalább három fokkal több, mint a pokol fűtőházában. Így volt, ahogy mondom, amikor újra megkérdezett a szputnyikról, én pedig reggel óta már ötödször ugyanazt mondtam, mert nem szeretem megmásítani, amit mondok. Akkor az asztalomhoz lépett, amelyen ott voltak, teleprint papíron, a délelőtt beérkezett összes rádióadatok, amelyeket összehasonlítok az én méréseim-

mel, és a szomszédos repülőtér szolgálatának továbbított, az asztalomhoz lépett, és mint egy asszony sikoltozva, tépdesni kezdte méréseimet, amelyeket éppen összehasonlítottam. Felugrottam, hogy megakadályozzam ebben az ostobaságban, mert jó munkahelyem is kockán forgott, nemcsak egyik-másik repülőgép biztonsága. Nem igaz, amit a vizsgálóbíró saját szakállára leírt, mintha én azt vallottam volna, hogy ő először rámkialtott: „Ne nyúl hozzám a piszkos mancsoddal, te ronda nigger!”, hanem rögtön a karomba és a kezembe szúrt a késsel: hallottam, amikor azt mondta nekem: „Ne nyúl hozzám a piszkos mancsoddal, te ronda nigger!”, de már csak azután, hogy a karomon és a kezemen éreztem a szúrást, és mivel éppen ettől a szúrástól tántorodtam meg, még egy késszúrást éreztem a combomban, és éreztem azt is, hogy miközben véresen mégis feltápaszkodok a padlóról, megragad, és övemnél fogva, nagy erővel ellök magától. A lökéstől visszafelé léptem, és képtelen voltam megállni, amikor három lépés után a lépcsőhöz értem. Egyszerűen lerepültem, de repülés közben, estemben, elővettem késemet, nagy erővel feléje hajítottam, és eltaláltam a nyaka közepén, azután eszméletlenül összeestem, övele magamon, mert amikor lezuhantam, a lépcsőig jött, és vigyorogni kezdett, és röhögött, mint egy bolond, a kés pedig elvágta a röhögését. Mindennek ellenére, kérdés, hogy megérdemelte-e ezt, vagy nem érdemelte meg, de megkapta a magáét, amit az a tény is bizonyít, hogy egyre kevésbé él, és nem tagadta még halála előtt sem, amely nem vitte el egészen, hogy ő kezdte. Ha letagadja, biztosan felakasztanak, annak ellenére, hogy követségem. nagyon rátermett ügyvédet fogadott fel védőműl, egy scothmant, a védőm, ez a rátermett, nagyon okos ember, azt mondta, hogy ne csináljak magamnak gondot, mert követségem sohasem hagyja cserben a polgárait, hanem mindig jó ügyvédek fogad, részemre pedig a legjobbat fogadta fel, mivel az én esetem nagyon bonyolult és nehéz eset volt, ami igaz is. Kezdetben sokat vertek, annyira zavaros volt az egész, vertek a rendőrök, a honfitársai annak a frenchmannek, aki egész biztosan már egyáltalán nem, vagy csak alig él, úgyhogy már olyan halottnak tekintetjük, mint a pinty, ha pedig még nem halott, biztosan meghal, még

mielőtt Statesbe érek, márpedig hamarosan odaérek, mert a testvérem ma értem jön, és elvisz, ön pedig adja ide a címét, hogy jelentkeztem, ha megérkezem az országomba és az utcámba, és jelentsem, hogy a frenchman biztosan egészen meghalt, én pedig épen és egészségesen megérkeztem. Mert az én sebeim behegedtek.

Az augusztusi éjszakánál feketébb, a nád árnyékánál, a menyét árnyékánál karcsúbb Miss Helén csipői fojtottan, ringva pihegnek, mint a tenger a teilihord fényében, most is, amikor állva, szalmazálon ananászszörpöt iszik, és közhelyeket mond, ahogyan az illendőség rögtön a megismerkedés után megkívánja.

Ez alkalmat ad nekem, hogy újra meglássam: szembogara fekete, szeme-fehére pedig vakító, mintha merő fényből volna, és nem abból, amiből van. Tekintete mégis gyöngéd és mély; érett, pirosított ajka fölött (alsó ajkát berúszolta, a felsőt csak felületesen bevazelinozta) fogai egyformák és tejfehérek, egészségesek és erős zománcúak. Hihetetlen, mégis így van: metszőfogainak vége áttetsző, mint a ritka reggeli köd.

Kérdéseket intézek hozzá. Az általánosságokról magánügyekre térek. Megtudom: író, regényíró. Tulajdonképpen még csak az akar lenni. Még nem tudja pontosan, mit akar megírni, és hogyan írja meg, és mikor lesz rá ideje. Az egész mese, minden személy, a környezet megvan a fejében (és részben papíron). Minden megvan, a bonyodalom és a befejezés nélkül. Akarja, hogy elmondjam?

— Meghallgatom!

— Én elmondom, ön pedig elbírálja: mintha már megírtam volna.

— Megteszem.

— Íme! Egy leányról, mondjuk, egy trinidadi leányról szól a történet, hallotta? Helyes, én nem vagyok oda-való, de mindegy, a történet egy trinidadi leányról szól, akinek apja elég tekintélyes, hogy könnyen kollégiumi ösztöndíjat járjon ki részére, és a sikeres felvételi vizsga után továbbküldje a londoni egyetemre, ahol természetesen angol irodalmat hallgat. Tanulmányozta is, mondjuk, egy évig, igen, egy évig, kitűnően vizsgázott, de minél többet olvasott, minél többet tudott, és minél biztosabban mondott ítéletet

a művekről és értékükről, annál nyugatalanabb lett, s annál kevésbé volt kedve ezt az irodalmat tanulni. Egyre idegenebb lett számára. Sőt még fájdalmat is okozott neki. Minden új fehér vers nyilként fűrődött a húsába. Ez az. Mind erősebben érezte, hogy néger. És mind jobban elleneszegült az angol költők fehér verseinek. Miért? Nem, érzelmeik és gondolataik nem voltak idegenek számára.

— Látja, az imént, amikor megkérdeztem, hogyan tetszik itt önnek, elmondta, hogy minden miniszteri szobába eddig még mindig egy jelentéktelen szobán keresztül jutott, amelyben egy alantas, de szakértő fehér tisztviselő ült, aki rendszerint feltartóztatta önt egy-két percre, mert a miniszter pillanatnyilag el van foglalva, és szíves elnézését kéri. Elmondta, hogy ezzel fogadták, és azt is elmondta, hogy az alatt az egy perc alatt, amíg ennél a fehér tisztviselőnél arra várakozott, hogy a fekete miniszter felszabaduljon az ön részére, a fehér tisztviselő gyorsan és ügyesen kifaggatta, hogy tulajdonképpen miről is akar beszélni a miniszterrel, milyennek látja az itteni időjárást, kicsoda ön, és mi a véleménye a legutóbbi lóversenyről, és tetszik-e önnek Kennedy felesége.

— Igaz. Ezt mondtam, de én...

— Meg akarom mondani, hogy ez nem olyan nagy baj. Ezek a technikai titkárok egy, két, három éven belül eltűnnek adminisztrációnkból. A nagy baj, ami még ezután is megmarad bennünk, akik angol iskolát végeztünk, miután az utolsó angol is eltávozott innen, az, hogy mi a legradikálisabban gyarmatellenesen, vagyis angol-ellenesen gondolkodva, ezt angol módon tesszük, nemcsak úgy gondolkodunk és következtetünk, mint az angolok, hanem igyekszünk ugyanúgy viselkedni is, mint ahogy ők viselkednének hasonló problémák megoldását keresve. Ez a baj. Ők minden erejükkel gondolkodnának, következtetnének és megoldást találnának, mi viszont csak fél erővel, mert erőnk másik felét elhasználjuk arra, hogy utánozzuk viselkedésüket gondolkodás közben.

— Lám, már meg is van az anyag egy elemző regényhez.

— Nem. Nem ez az egyetlen. Van egy ikertestvérem. Habár apám keresztény volt és hű volt anyámhoz, mégis

elűzte őt a harmadik szülés után, amikor testvérem és én a világra jöttünk. Nálunk az a hiedelem, hogy az ikrek nem egy apától származnak. Érti? Meg volt győződve, hogy szégyen anyám megcsalta. Így anya nélkül nevelkedtem. A protestáns ünnepek, szokások és minden más felszine alatt a mi házunkban is éltek a régi előítéletek. Amikor első egyetemi évem után, a szünidőben, hazajöttem az apai házba, meghívtak, hogy vegyek részt egy éjszakai ünnepségen. Elvezettek messzire, a dzsungel belsejébe. Rokonok vittek magukkal. Engem és bátyáimat. Nem mondták meg, miről van szó. Nagyon titokzatosak voltak. Ős csak ott a dzsungelben tudtam meg, hogy a mieinknek azon az éjszakán főnökké kell választaniok és a főnöki tiszttségbe kell beiktatniok apámat, az összes trinidadai törzsek megbízott főnökévé, akinek Afrikában kell élnie. Nem is sejtettem, hogy apám a régi főnök nényének legidősebb fia. Egyáltalán nem hittem, hogy ilyesmi még létezik, és hogy főnöki, királyi ágból származunk. Mindezeket a dolgokat titkolják a fehérektől és tőlünk, beavatatlanoktól való félelmükben. Amikor főnök lett, apám kijelölte lingvistáját. Ez szokás szerint beszédet mondott apám helyett. Apám mozdulatlanul ült egy nagy ernyő alatt, melyet két ifjú tartott. A beszéd trónbeszédféle volt. Itt tudtam meg azt is, hogy Ghanából származunk. Apám szónokának beszéde után — azt az embert nevezik lingvistának, akinek az a kötelessége, hogy beszéljen helyette, egyszóval azt, aki bizonyos értelemben a tata miniszterelnöke, és aki a tata helyett beszél — az emberek hozzáléptek, hogy gratuláljanak. Ám a tatának a kezét sem volt szabad felemelnie. Egy másik főméltóság fogta a karját, és az emberek csak megérintették a tata kezét. A tatának többé nem volt szabad semmit se csinálnia. Nem is ehetett maga. Voltak elsőkelőségek, akiknek az volt a kötelességük, hogy etessék és itassák.

Nem mondtam még, hogy addig fekete gyerekek jelentéktelen és alázas tanítója volt. Állását elhagyta. Megváltozott. Királyként kezdett gondolkodni. Királyként kezdett viselkedni. A lingvista nélkül még a házban sem szólt egyetlen szót sem. Pedig még a fehérek uralma alatt álltunk.

Ősszel visszatértem Londonba, és onnan ide repültem. Szándékosan nem

mondtam meg, hogy ott megszerettem egy férfit. Neki köszönhetek mindent. Neki köszönhetem testem és elmém, lelkesedésem és reményeim ébredését. Engem, aki elmerültem az angol kultúrában, ő térített vissza önmagamhoz, Afrikához, amelyet együtt fedeztünk fel. Kevésbé ahhoz a régi, elmaradott Afrikához, inkább ehhez az újhoz és maihoz, és még inkább ahhoz az eljövendőhöz. Szándékosan nem mondtam meg, hogy ez a férfi olyan törzsből való, amely száz évvel ezelőtt az angolok oldalán harcolt az asanti törzs ellen. Én az asanti törzsből származom. Apám, most már király, hallani sem akart házasságunkról, habár megmondtam neki, hogy szeretem Roger-t, hogy Roger a férjem, és hogy gyereket várok. Amikor elmentem, megátkozott a lingvista által. Azt mondta általa, hogy csalfa, közönséges nőszemély vagyok, hogy anyám lelke van bennem, anyámé, aki, a háztól elűzve, rövidesen meghalt.

Férjemet, Roger Robertont, rögtön Accrába érkezésünk után felelős propagandamunkával bízták meg. De elhagyta ezt az állást. Nem tudott kibékülni azzal a túlságosan óvatos és lassú ütemmel, ami a tőle magasabb állásban levők minden határozatát jellemezte. Mi megtanultuk az angoloktól, hogy nem jó a dolgokat elhamarkodni. Ez az ő tapasztalatuk. Nem a miénk. Mi elsikkasztjuk önmagunkat, és visszásan mutatkozunk meg. Megfontoltak akarunk lenni, pedig hevünkben van az erőnk. Semmi kifogásom sincs az óvatos, számító természetűek megfontoltsága ellen. Ám utánozni a hidegvért, ugye, nem azt jelenti, hogy hidegvérű vagy? Hanem azt jelenti, hogy erőnek erejével és rosszul vagy az, ami nem vagy, és nem könnyen és jól az, ami vagy. Annyit jelent, mint nem lenni.

Mi tehát iparkodunk, ami önmagában véve nem érthetetlen, de mi azért nem iparkodunk, mert attól tartunk, hogy mások leszünk, mint tudat alatti mintaképeink. Nem iparkodunk, mi azt sem szüntettük meg, amit eddig már megszüntethettünk volna. A törzfőnöki rendszert. A frankofil Afrikában Sekou és Modibo ezt már rég megtették. Mi nem. Ők államosították a bankokat. Nálunk a nemzeti bank mellett még sok magánvállalat is dolgozik. Férjem, és nemcsak ő, örült hazánk fömbön kívüli irányvonalának, de egy kevésbé szétfolyó, sokkal hatá-

rozottabb, szocializmus felé vezető út mellett szállt síkra. De a szakszervezetben, ahol az utóbbi időben dolgozott, holmi hisztrადutista ábrándok kezdenek terjedni a kooperatívizmusról mint pozitív távlati politikáról. A szövetkezetekkel — azt mondták —, a szövetkezetekkel, amelyek például két pennyvel olcsóbban adják a cukrot, mint a magánkereskedők, nemcsak az árakat fogják szabályozni, hanem — persze megfontoltan és fokozatosan — megsemmisítik a magánkereskedelmet és ezáltal — persze lassan és óvatosan, megrázkódtatás és botrány nélkül — mindent államosítanak és társadalmasítanak. Azonban...

— Íme, még egy regénytéma! — mondtam.

— Nem hiszi, hogy ezerszám van ilyen témám? Ön Maliból jött?

— Guineából.

— Látta a különbséget. Az angolok majdnem ezer kilométer aszfaltutat, csaknem hatvan líceumot és középiskolát, két egyetemet és múzeumot hagytak hátra. Ghana nagyon gazdag. A kakaó jól jövedelmez...

— Tudom. A franciák rablógazdálkodást folytattak, míg az...

— Az angolok is. De még mennyire! És iskolákat sem ok nélkül nyitottak. És távozásuk után nem hiába hagytak maguk mögött iskoláikban iskolázott embereket. Mentalitásuk itt maradt. És megmarad egyesekben közülünk még akkor is, ha már nem lesz angol nyelvű tanítás. Hogy megelőzzem önt: ez szintén drámai motívum. Hát akkor miért nem írok? Milyen nyelven írjak? — kérдем önt. A volt urak nyelve nem a nép nyelve. Ghana népének viszont nincs egységes nyelve.

— Írja meg könyvét angol vagy asanti nyelven. Ha jó a könyv, lefordítják Afrika és a világ minden nyelvére.

— Hogy jó legyen a könyv, igaznak is kell lennie. Igaznak, mint a férjem élete. Vagy az enyém. Ez pedig lehetetlen.

— Miért?

— A kiseddek nem beszélnek rögtön. Azt kérdi, miért?

— Azért, mert...

— Azért, mert az igazságnak előbb meg kell izmosodnia, nagyra kell nőnie. A szavak — főleg, ha túlságosan igazak — romboló hatással is lehetnek a fiatal lények és fiatal nemzetek érzéseire. Inkább elharapom és lenyelem nyelvemet, minthogy egyetlen olyan szót is mondjak, amely árthat népemnek, árthat gyermekeimnek.

Nézzem, milyen karcsú, üde és szép. És az volt a benyomásom, hogy semmit sem kell elhallgatnia. Független országban a szabad emberek megérettek arra, hogy minden emberi drámáról halljanak. Sőt, mi több, hallaniok kell róla.

— Nem volt-e ilyen túlzás tavaly a munkások nagyobb fizetésért indított sztrájkja? Nem volt-e üdvözítő az eredménye?

— A tavalyi sztrájk?

Mondani akart valamit, de elharapta a szót és a szándékot. Nem szorította össze ajkát, de többé semmit sem szorított ki belőle.

A tájékoztatásügyi minisztérium magasrangú tisztviselőjének kertjét megvilágító villanygökök között czernyi ezer szárnyashangya nyüzsgött. Eszeveszett röpködésükben azt a háromnégy, egymást keresztező ellipszist formálták, amelyek az atommag elektronkeringéseinek sémájára emlékeztetnek.

A kimerült és lezuhanat hangyákat a mieinknél kisebb békák és a mieinknél kétszer nagyobb gyíkok várták. Ezek a csúszómászók nagyon óvatosak. Nem jöttek ki az árnyékból. Érezték, hogy a házigazda sziámi macskája leselkedik rájuk. De ő óvatos volt, a macska is. Tudta, hogy a háziasszony farkaskutyája a közelben van.

Mindez nem látszik a gyepről, ahol bérelt livrés pincérek szolgálják ki a vendégeket.

Kollin József fordítása